

Evet, Ben Selânikliyim...

RIFAT N. BALI

İlgaz Zorlu
Evet, Ben Selânikliyim
Türkiye Sabetaycılığı
Belge Yayınları, 1998, 176 s.

İlgaz Zorlu'nun Sabetaycılık konusunda ilşimide kadar yayımlanmış olduğu makalelerini toplu bir şekilde okurlara sunan, aylardır 'en çok satan kitaplar' listelerinde yer alıp dört baskı yapmış olan ve *Matbuat* dergisinin Kasım sayısında 'ayın kitabı' seçilen bu kitap, Türkiye tarihinin yeterince aydınlığa kavuşmamış konularından birini gündeme getirmektedir. Konu popüler kültürde yaygın olan adıyla 'dönme' veya Sabetaycı cemaatidir.

Türkiye'de kişilerin 'Dönme/Selânikli' kökenli olup olmadıkları özellikle sağ kesimi ilgisini çekmiştir. Bu konunun sağ kesimin gündeminde neden bu kadar önemli bir yer işgal ettiğinin gerçek nedenini kavramak için Alper Sedat Aslandaş ve Baskın Bıçakçı'nın *Popüler Siyasi Deyimler Sözlüğü*'nde (İletişim Yayınları, 1995) yer alan 'Selânik dönmesi' maddesine bakmak yeterli olacaktır:

"Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkıma götüren sürecin Abdülhamit'in İttihat ve Terakki tarafından tahttan indirilmesi ile başladığına inanan -1908 sonrası tarihimizde dinî ve sağ akımlar içinde büyük kabul gören- anlayış ve yaklaşımın içinde Selânik 'uğursuz' bir çağrışıma sahiptir. Bu çağrışım Selânik'in o dönemde büyük ve etkin bir Yahudi cemaati barındırıyor oluşuyla daha da güçlenir. Nitekim sağcı ve özellikle İslamcı tarihçiler ve siyasal düşünürler, Abdülhamit'e tahttan indirilme kararını tebliğ eden İttihat ve Terakki heyetinde Selânik Yahudi cemaatine mensup bir üyenin [bu üye Emanuel Karasu'dur -R.N.B.] bulunuşunu İttihatçıların en affedilmez suçlarından biri sayarlar. (...)

Aralarında yarı örtük ama bir güçlü dayanışma olduğu söylenen bu cemaatin böylece edindiği özellikle ticari ve kültürel sahadaki etkinlik, aynı sağ ve dinî akımlarla hep bir 'rahatsızlık' konusu olagelmeye ve bu duygu söz konusu cemaatin 'aslında Yahudiliği terk etmedikleri' yolundaki iddialarla birleştirilerek 'Selânik dönme'lerine

Yahudi dini açısından, Sabetaycılar mesih olarak kabul ettikleri Sabetay Sevi'ye inandıklarından Yahudi olarak kabul edilmeliler. Sabetaycılar Yahudi olarak kabul edilmeleri için yapacakları tek şey, bütün dinlerde olduğu gibi, Yahudi dininin ve Yahudi şeriatının kurallarını öğrenmeleri ve Yahudi olmak istediklerini beyan etmeleridir.

bir tür Truva atı gibi bakılması sonucunu doğurmuştur. Selânik'in söz konusu sağ ve İslamcı siyasal gelenek tarafından bir kez daha 'uğursuzlaştırılmasının' öteki ve en aktif nedeni ise bilindiği üzere M. Kemal'in Selânik doğumlu oluşudur. Dolayısıyla bu geri planın varlığında 'Selânik dönmesi' tabiri sağ ve dinî siyasal söylemin gözde argümanlarından biri olan 'içimizdeki -yıkıcı- virüs'ün yerli türünün âdeti genel adı olarak kullanıldığı gibi; arif olan anlar üstüne buca yazılıp, konuşulduğunda da özel olarak M. Kemal'i anlatır."

Sabetaycılar konusunda yapılacak her türlü araştırmalar ister istemez kişi ve aile adlarını da kapsayacaktır. Bu adların arasında yer alan birçok kişi laik ve modern cumhuriyetin kurulmasında ve gelişmesinde önemli roller oynamışlardır. Bu nedenle bu tür araştırmalar, konuya siyasi ve ide-

olojik olarak yaklaşılarak araştırmalarda bahsi geçen her ismi 'dayatmacı laik düzen'in dönemler tarafından Müslüman toplumuna zorla kabul ettirildiği inancının yeni bir kanıtı olarak görmek isteyen bir kesim tarafından hemen istismar edilmeye mahkûmdur.

İleri sürülen bu görüşe somut örnekler getirmek gerekli ise şu vakalarla yetinmek yeterli olacaktır. İlgez Zorlu'nun 1994 yılında Ocak ayında yayımladığı "Atatürk'ün ilk öğretmen Şemsi Efendi hakkında bilinmeyen birkaç nokta" makalesi sonradan *Akât* adını alan İslamcı *Beklenen Vakât* kesim tarafından "Toplumsal Tarih" dergisinin Ocak ayındaki ifşaatı, Atatürk Yahudi mektebinde okudu" manşetle birinci sahifeden haber yapıldı (28 Ocak 1994). Yazının *Birikim* dergisinde yayımlanan "Gizli bir etnik cemaat: Türkiye Sabetaycılar" makalesi milliyetçi haftalık *Kurultay* gazetesi tarafından "Türkiye'de yüz bin dönme var" manşetle birinci sahifeden haber yapıldı (30 Ağustos 1996). Prof. İlber Ortaylı'nın 25-27 Kasım 1996 tarihlerinde İsveç Araştırma Enstitüsü'nün düzenlediği "Alevi Kimliği" başlıklı konferansında sunmuş olduğu "Ottoman Modernisation and Sabetaism" başlıklı bildirisinin *Tiryaki* dergisinde yayımlanan çevirisi olan "Osmanlı Modernleşmesi ve Sabetaycılık" makalesi (*Tiryaki*, Mayıs 1998, s. 9-18) *Akât* gazetesi tarafından "Yine Selânik dönmeleri" yorumuyla iktibas edildi (5 Temmuz 1998). Bir toplantıda annesinin Selânik doğumlu olduğunu söylemiş olan Org. Çevik Bir'i konu eden ve *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan bir makale, "arif olan anlar" cinsinden bir yorumla, "Selânik kökenli çıktı" sürmanşetle yine *Akât* gazetesi tarafından iktibas edildi (2 Temmuz 1998). Film sanatçısı Hande Ataizi'nin, babasının Selânik doğumlu olup Atatürk'ün izinde olduğunu anlatılması için soyadı kanunu çıktığında Ataizi soyadını aldığını anlattığı bir gazete haberi (*Hürriyet*, 28 Eylül 1998), ge-

ne *Akût* gazetesi tarafından "Selânikli bir tarikâtçı babanın artız kız" yorum manşetileyle ıktibas edildi (*Akût*, 29 Eylül 1998).

Konunun böylece siyasi bir platforma taşınıp Türkiye'nin içinde bulunduğu İslâmî-Kemalist kutuplaşmasında İslâmî kesim için bereketli bir malzeme teşkil ettiği bir ortamda, dönemlerle ilgili her türlü yeni araştırmanın İslâmî kesimine kâhin mazhar olacağını görmek için kâhin olma-ya gerek yoktur. Nitekim kitabının yayımlanmasından kısa bir süre sonra yazara methiye döşeyen ilk yazılar bu kesime mensup gazetecilerden gelmiştir (Mustafa Kaplan, "Şimon Zwi'nin torunu", *Akût*, 19 Ağustos 1998/Dücan Cündioğlu, "Bül-büllerin sesine gelen Mesih", *Yeni Şafak*, 25 Ağustos 1998 ve "Hatırdı kalması gereken gariplikler", *Yeni Şafak*, 1 Eylül 1998).

Bu kitabın Sabetaycılık konusuna bilimsel açıdan nasıl yaklaştığını bakıldığında şu eksiklikler görülmektedir:

1) Yazarın Türkiye'de Sabetaycılık konusunu araştırarak bir enstitünün kurulmasını yolumda ısrarla yaptığı çağrı da ancak yukarıda özetlenmiş olan ve sağ ve İslâmî kamuoyunun konuya başkışarın tamamıyla görmelikten gelmesini halinde yapılabilecek sâfiyâne bir çağrıdır (s. 169). Yazarın bizatihi kendisi hiçbir belge ve kaynak göstermeden birçok makale yazmıştır. Bir an için yazarın tefrika makalelerinin kaynaklarını dönmelerin gizlilik üzerine kurulmuş olan yapılmaları nedeniyle açıklanmış istemediği düşünülürse, o zaman yazarın araştırma enstitüsü kurulması yolundaki çağrısı da tamamen mantık dışı bir çağrı olmaktadır. Kaynaklar, şayet varsa ve bizatihi İlğaz Zorlu tarafından bile açıklanamıyorsa, kurulması talep edilen bu enstitü hangi kaynaklara dayanarak ne araştırması yapacaktır?

2) Yazarın "konuyla ilgili İsrail'de bulunan kaynaklar, yeraltındaki depolarda bilim adamlarının incelemelerinden adeta kaçırılmaktadır" (s. 31) türünden iddialarının gerçekleşme uzaktan yakından hiçbir ilgisiz yoktur. Söz konusu belgeler Kudüs'teki Ben Zvi Enstitüsü'nde muhafaza edilmekte olup hiçbir ayırma tabii tutulmadan istisnasız tüm araştırmacıların incelemelerine açıktır. Yazarın bu belgelerin Türkiye'de

araştırmacılara gösterilmedikleri iddiası da kitabın ilerleyen sahifelerinde kendisi tarafından yalanlanmaktadır. Diğer ziyaretçilere göre hiçbir imtiyazı ve ayrıcalığı olmayan yazarın bizatihi kendisi de enstitüyü ziyaret etmiştir (s. 141). Ben Zvi Enstitüsü dini bir mekân olmadığından bu enstitüye yapılan ziyaretlerde Yahudilerin sadece sinagoglarda giymek zorunda oldukları takke olan 'kippa'yı giyme zorunluluğu olmasına rağmen yazar kippa ile "bir belgeyi incelemek" pozunu verip fotoğrafını çekilmeye özen göstermiş, bir makalesini (*Toplumsal Tarih*, sayı 3, s. 55) bu fotoğrafın sislemeyi de ihmal etmemiştir.

Sabetay Sevi (Gershom Scholem'in Sabbatai Şevi, The Mystical Messiah adlı kitabından alınmıştır).

3) Yazarın "Her ne kadar İsraili bilim adamlarınca Sabetaycılara ait kaynakların burada muhafaza edildikleri gerçeği -bu kaynakların İsrail dışına çıkarılmaması amacıyla- yalanlanmaktaysa da bizzat bu makalenin yazarı 1991-1992 yılları arasında bu değerli kaynaklar üzerinde inceleme yapma olanağı bulmuştur" (s. 36, dn. 1) ifadesi gerçekleri çarpıtmaktadır. İsraili hiçbir bilim adamı ve Ben Zvi Enstitüsü bu belgelerin mevcudiyetlerini inkâr etmediği gibi mevcut belgelerle yayınlara kaynak

teşkil etmiştir.

4) Yazarın Ben Zvi Enstitüsü'nde "araştırmalarda bulunduğu" iddiası (s. 36, dn. 1 ve s. 141) mesnetsizdir. Sabetaycı belgeler ve kitaplar üzerinde araştırma yapabilmek için çok ileri düzeyde İbranice bilmesi şarttır. İbranice bilmeyen yazarın "araştırma" diye sunduğu olay zannı dostu olan Dr. Gad Nassi refakatinde enstitüye yapılmış bir nezaket ziyaretinden ibarettir (Ben Zvi Enstitüsü'nün 20 Eylül 1998 tarihli mesajı).

5) Söz konusu "değerli el yazmalarının Türkiye'ye getirilmesi ve burada korunarak araştırmacıların yararlanmasını için tasnif edilmesi" talebi (s. 16) konuya hâkim olmayan okurlar nezdinde 'cesur bir araştırmacı' görünmek için ilk bakışta safca yapılmış gözükme populist bir talepten başka bir şey değildir. Bu belgelerin asıllarının veya kopyalarının Türkiye'ye getirilmeleri konusunda hiçbir engel mevcut olmadığı gibi getirilmeleri halinde, yazarın kendisi de dahil olmak üzere, bunları okuyup inceleyebilecek ve yorumlayabilecek bir tek kişi Türkiye'de mevcut değildir.

6) Yazarın gene nevi şahsına münhasır bir talepten talep olarak bakılabilecek bir diğer talebi de Sabetaycı kimliğin Türkiye'de alenen tanınmasıdır. Bu tanınmadan sonra gelen fantezi niteliğindeki ikinci talep ise Türkiye'deki Yahudi cemaatinin kullanmadığı sinagoglardan birinin veya birkaçının restore edilip Sabetaycı cemaate tahsis edilmesi ve dini ayınların burada serbest bir şekilde yapılmasıdır (s. 169). İlğaz Zorlu Türkiye Hahambaşılığı ve İsrail devletinin ruhani liderlerini Sabetaycılarla basit bir kararla Yahudiliğe kabul etmelerinden dolayı tenkit etmektedir (s. 147 ve 161). Bu talebin ve tenkidin saçmalığını vurgulamak için üç temel gerçeği okura hatırlamak elzemdir:

• Yahudi dini açısından, Sabetaycılar mesih olarak kabul ettikleri Sabetay Sevi'ye inandıklarından Yahudi olarak kabul edilmeler. Sabetaycılar Yahudi olarak kabul edilmeleri için yapacakları tek şey, bütün dinlerde olduğu gibi, Yahudi dininin ve Yahudi şeriatının kurallarını öğrenmeleri ve Yahudi olmak istediklerini beyan etmeleridir.

• Dört asır önce geçerli olmuş olan tarihsel mücib sebepler nedeniyle zahiren Müslüman görünüşü gizlice Yahudiliği sürdürme ilkelere dayanan Sabetaryıcılık hareketinin temelinde gizlilik ve sır şarar. Yazarın Sabetaryacı kimliğinin aleva kabul edilmesini doğrultusundaki talebi bu temel gerçeği inkâr etmekte ve dolayısıyla Sabetaryıcılık hareketinin varoluşu nenine de aykırı düşmektedir.

• Yazar Yahudi olmak için yapmış olduğu bireysel teşebbüslerini bir cemaat adına yapılmış bir teşebbüs gibi tklid etmektedir. Varlığı ileri sürülen bu 'cemaat' in asimilasyondan kurtulup Yahudisimlik gibi bir arz-u, irade ve talebi yokken, dahası ortada 'cemaat' adına yapılmış esmi bir başyuru yokken, yazar kitabında sanki Sabetaryacı kökenli kişilerin Yahudiolma gibi bir talepleri olduğunu ve böyle bir başyuruda buldukları havasını vermekle okuru yanıltmakta ve Yahudi toplununu haksız yere tenkit etmektedir.

Bu üç temel nedendendir yazarın Sabetaryacı kimliğinin Türkiye tarafından alınan kabul edilmesi ve Yaudi cemaatinden de Sabetaryacılar sinagoğ hasredilmesi talepleri ancak bir tek şeje izah edilebilir: Yazar konuya tam anlamıyla vakif olmayan vasat okuru, mantık yürütmekten aciz durumda olan saf insan yeme koymaktadır.

7) Yazarın "bugün Türkiye'de kaba bir tahminle yüz bin Sabetaryacı kökenli kişi bulunmaktadır" (s. 130 ve 188) şeklindeki değerlendirmesinin de hanç mesnedine dayandığı meçhuldür. Yazarın Itzhak Ben Zvi'nin 1943 yılında Türkiye'deki Sabetaryacıları arasında yaptığı araştırma sonucunda 15.000 olarak tahmin ettiği bu kişilerin (Itzhak Ben Zvi, *The Exiled and the Redeemed*, The Jewish Publication Society of America, 1963, s. 122; sayısının 55 sene sonra kendi değerlendirmesiyle 100.000 kişi sayısına nasıl ulaştığını izah etmesi elzemdir.

8) Yazarın "herif arıtarımadı da cemaat üyeleriyle direkt konuşma yoluna seçmemiştii" (s. 9) iddiası d temelsizdir. Kudüs'teki Ben Zvi Enstitüsü'nün kurucusu olan İsrail'in ikinci cumhurbaşkanı Itzhak Ben Zvi ile M. Danon, Joseph Nehama, Solomon Rosanes gibi araştırmacılar İstan-

bul, Selânik ve İzmir'deki Sabetaryacılarla görüşmüşler ve araştırmalarının sonuçlarını yayımlamışlardır.

9) Yazar, İttihat ve Terakki Cemiyeti döneminde Cavit Bey'in ve Ahmet Emin Yalman'ın Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını destekleyen fikirlerinden söz etmesinin rağmen (s. 24), bu iddiasına mesnet teşkil etmesi için bu kişilerin bu konuda yazmış oldukları tek bir makaleye atıfta bulunmamıştır.

Sabetarya Sevi mesih olarak kral tahtında, meleklerden oluşan semavi maiyetle oturuyor. Mesihle birlikte Torah'ın okunması (aşağıda) (Gerschom Scholem'in Sabbatai Şevi, *The Mystical Messiah* adlı kitabından alınmıştır).

10) Yazarın Kutsal Kitap metinleri ve sözlü gelenekleri üzerine yapılmış olan gizemli ve mistik yorumlar olan Kabala'yı "yüzlerce yıldır kapalı kalmaya için hep dikkatle konuşulan ve yaşanmamış kabul edilen bir konu" diye takdim etmesi de yanlıştır. Kabala konusunda Batı dillerinde ve İbranicede yazılmış sayısız eser mevcuttur. Bunlardan sadece ikisi Türkçeye çevrilmiştir. O da Perle Epstein'in *Kabala Müessesî Mistiklerinin Yolu* (Dharma Yayınları, 1993) ve Gerschom Scholem'in *Zobar "İbtisamın Kitabı" Kabala'dan Temel Öğreti-*

ler

(Dharma Yayınları, 1994) kitaplarıdır. İlğaz Zorlu, Gerschom Scholem'in çevirisine bizzat kendisi bir önsöz yazmış olmasına rağmen her nedense bu kitapları hatırlanmamakta ve Kabala öğretisini gizlemek istenen gizemli bir doktrin gibi tanıtılmaktadır.

11) Yazar "1924 senesinden itibaren Sabetaryacı kökenli insanlar direkt olarak Türkiye Devleti'nden Yahudi asıllı olduklarından dolayı baskı görmekte" iddiası da (s. 161) anlamsızdır. Sabetaryacı kökenli vatandaşlar 1942 yılındaki Varlık Vergisi uygulaması dışında herhangi bir ayırma tabii kalmadıkları gibi geçmişte ve günümüzde Türk toplumunun en seçkin mevkilerinde bulunmaktadırlar. Dahası, yazarın kendisi *The Jerusalem Post* gazetesinin 1 Aralık 1996 tarihli nüshasında yer alan dönmelerle ilgili bir haberi tekdiz etmek amacıyla aynı gazetede yayımlattığı mektubunda, Türkiye'de yaşayan Sabetaryacı kökenli vatandaşların herhangi bir baskıya ve ayırma tabii olmadıklarını ve diğer vatandaşlar gibi aynı haklardan yararlandıklarını beyan etmiştir. (*The Jerusalem Post*, 24 Şubat 1997).

12) Yazarın kitabında (s. 37) ve bir gazeteyle yaptığı söyleşide "Sabetarya soyundan geldiğini belgelemek için Ben Zvi (Sabetarya'nın soyadı) soyadını almış. Mirasını Ben Zvi Enstitüsü'ne bağışlıyor. Sabetaryacıların kaynaklarını İsrail'e getirilmesi için talimat veriyor." (Ayşen Gür, "Evet ben Selânikliyim", *Hürriyet Tatil Eki*, 19 Eylül 1998, s. 3) diyerek İsrail'in ikinci Cumhurbaşkanı İtzhak Ben Zvi'nin de Sabetaryacı kökenli olduğunu ileri sürmesi son derece yanlıştır. Ben Zvi'nin soyacağı için *Encyclopaedia Judaica*'ya bakmak yeterlidir. Mirasına gelince... Ben Zvi, 1909 yılında İstanbul'da Dâr-ül-fünun'da tahsil görürken İstanbul, İzmir ve Selânik'deki dönme cemaatleri ile temas kurdu. Onların güvenini kazanmasıyla bu cemaat mensupları kendisine bazı belgeleri bağışladılar. Ben Zvi de bunları enstitüye bağışladı. Enstitüde bulunan belgelerin büyük bir bölümü, İlğaz Zorlu'nun iddiasının aksine, Ben Zvi tarafından değil Moşe Attias adlı bir bilim adamı tarafından enstitüye bağışlandı (Ben Zvi Enstitüsü'nün 20 Eylül 1998 tarihli mesajı).

13) Birkaç yayınevinin yayımladığı kitaplar dışında artık kanaksanmış, şaşırılması gereken bir duruma gelmiş bulunan ve okura saygısızlıktan başka bir şey olmayan olgusal yanlışlar örneklerine bu kitapta da bolca rastlamak mümkündür:

a) Yazarın, Sabetay Sevi'nin kitabın bir yerinde Arnavut Yahudi cemaatine (s. 14, dn. 6), bir diğer yerinde "Yugoslavya Yahudi cemaatına" yazmış olduğunu iddia ettiği mektup (s. 25) aslında Arnavutluk'ta bulunan Berat Yahudi cemaatine yazılmıştır (Gerschom Scholem, s. 898, XII sayılı gravür).

b) Yazar ilk makalesinin *Toplumsal Tarih* dergisinde yayımlandığını ileri sürmesini rağmen (s. 8) ilk makale *Tarih ve Toplum* dergisinde yayımlanmıştır. Ayrıca kitapta yer alan makalelerin ilk kez yayımlandıkları dergileri ve tarihleri belirtir kaynakça baştan aşağı yanlıştır (s. 173).

c) İlk kez bu kitapta yayımlanmakta olduğu belirtilmiş bulunan "Hasta bir adamın mektubu" başlıklı yazı ise (s. 160-163) ilk kez yayımlandığı beyanının aksine daha önce *Express* dergisinde "Aslımı inkâr eden..." başlığıyla yayımlanmıştır (23 Mart 1996, sayı 114, s. 22).

d) Kitapta sayısız dizgi hataları ve bilgi yanlışlıkları mevcuttur. Temsili mahiyette birkaç örnek vermek gerekirse şunlar zikredilebilir: Aydos Kalesi, Çanakale'nin bir ilçesi olan Gelibolu'da bulunmaktadır. Yazar bunu sadece Çanakale olarak yazmıştır (s. 72 ve 127), Osman Baba'nın adı Baruhya Rus değil, Baruhya Ruso'dur (s. 76), Yakubiler "21. yüzyıl" başında değil, "20. yüzyıl" başında asimile olmuşlardır (s. 78).

e) Yazarın Türkçedeki imlâ kurallarına zerre kadar önem vermemesi veya yabancı kökenli kelimeleri yanlış telaffuz etmesi bir başka itinasızlık ve neticede okura saygısızlık örneğidir. Temsili mahiyette birkaç örnek olarak şu hatalar zikredilebilir:

• Yazarın "ilizyon" ve "illiminasyon" diye kullandığı kelimelerin doğru yazılışları "il-lizyon" ve "illiminasyon"dur (s. 85). Keza "depolitik" olarak kullandığı kelimenin doğru yazılış "apolitik"dir (s. 129). Sayfa 74-75'de yer alan "Maaminim"ler İbranice bir kelimedir. "Maamin", mümin, "maaminim" ise müminler anlamına gelir. Do-

luyısıyla yazarın çoğul anlamında kullandığı "maaminim"ler ifadesi yanlıştır, zira çifte çoğul eki kullanılmaktadır. Benzer bir şekilde İbranice "şomron" kelimesinin çoğul şekli "şomronim"dir. Dolayısıyla yazarın "şomronimler" (s. 81) demesi yanlıştır, zira çifte çoğul takısı kullanılmaktadır.

• İsrail'in on üç kabilesi (s. 122, dn. 2) olmayıp on iki kabilesi vardır.

• Sayfa 26'da geçen "16ncı yüzyıl ibaresi yanlış olup", doğrusu "17nci yüzyıl" olmalıdır.

• Yazarın "Atenemon günü (Kippur'da)" cümlesi (s. 75) tek kelimeyle hazindir. Ya-

6 Türkiye'nin düşünce dünyası zihinsel tabularla kelepçelenmiştir. İlgaç Zorlu bu tabulardan birini kırmakla zor bir işi başarmış ancak medyatik olma uğruna maalesef popülizmin tuzağına düşmüştür.

zaran "Atenemon" diye kullanmış olduğu ve hiçbir açıklamada bulunmadığı deyim, "günah çıkarma" anlamına gelen İngilizce "atonement" kelimesinin tahrif edilmiş ve Türkçeleştirilmiş şeklidir! Yahudi dininde "days of atonement" Tanrı'ya dilekte bulunulan ve günah çıkarılan günler diye geçen ve Roşaşana (dinî yılbaşı) ve Yom Kipur (Büyük Oruç günü) bayramları arasındaki sekiz günü kesteler ve sadece "Kippur" gününü kastetmez.

• Yazar "Adam Kadmon" deyimini kullanmakta (s. 85) ancak izah vermemektedir. İbranice olan deyim doğru yazılış, "Adam Hakadmon" olup "ilk yaratılan insan" anlamına gelmektedir.

• Yazarın atfı bulunmadığı ve Yahudilerin büyük oruç günü olup ve doğru yazılış Yom Kipur bayramı, kitapta "Yom Kipur" (s. 14), "Kipur" (s. 75, dn. 15) ve "Kippur" (s. 75) olarak yer aldı. Yazar Yahudi olmayan okurlar için anlamı meçhul olan bu dinî bayramın ne olduğunu izah etme lüzumunu da hissetmemiş.

İlgaç Zorlu'nun alaycı, müstezhi ve kü-

çümseyici bir ifade kullanarak Türkiye Yahudi cemaatinin ruhani lideri Hahambaşı David Asseo'dan "Türkiye Hahambaşısı ancak kendisinin kabul edebileceği komik bir ifadeyle böyle bir cemaatin "teknik olarak Yahudi olamayacağı" ifade buyuyorlar, acaba Yahudi olmanın tekniği nedir ve bu nerelerde ve nasıl yazılmaktadır, keşke bizler de bu sayın hahambaşı hazretleri kadar bilgili olsak da bunu bilebilsek" (s. 161-162) şeklinde bahsetmiş olmasını, daha sonra huzarı almayıp "Ben kurum olarak Hahambaşılık makamına da karıştım. Özel bir kanunla kamu görevlilerinin seçmelerinden farklı olarak hem ömür boyu işbaşına gelmekte idler, hem de seçim ikinci bir kez yenilmemektedir. Her kamu görevlisi 65 yaşında emekli olmak zorunda iken bu makamdaki kişinin ömür boyu seçilmesi hususu sizce demokratik bir yöntem olarak kabul edilebilir mi?" sözleriyle Hahambaşılık makamına saldırmış olmasını (*Matbuat*, Kasım 1998, s. 28) bir taraftan kaydedtikten sonra, yazarın en fazla ilgiye mazhar olduğu İslami kesime karşı takınımış olduğu tavır incelenmeye değerdir. Zorlu, "Yahudileri de versiyonlarını da [yani dönmeleleri -R.N.B.] hem tanımam, hem de inancım gereği onlardan hoşlanmam" şeklinde beyanda bulunduktan sonra kitabına methiye döşeyen *Akbit* gazetesi yazarı Mustafa Kaplan'ı ve bu yazısını "Akbit" gazetesinde de kitapla ilgili yazılar çıktı, kötü yazılar değildi bunlar" şeklinde değerlendirmiştir (*Hürriyet Tatil Eki*, 19 Eylül 1998). Zorlu'nun bu nevi şahsına münhasır değerlendirmeleri yazarın belli bir okur kesimini gözetme, kollama ve o kesime şirin görünme kaygısına kapılıp nasıl popülizm bir tavır takındığını tartışmasız örnekleridir.

Türkiye'nin düşünce dünyası zihinsel tabularla kelepçelenmiştir. İlgaç Zorlu bu tabulardan birini kırmakla zor bir işi başarmış ancak medyatik olma uğruna maalesef popülizmin tuzağına düşmüştür. Yazarın bundan sonraki araştırmaları daha titiz ve nesnel bir şekilde sürdürmesini, böylece de Türkiye'nin fikir âleminde kayda değer katkılarda bulunmasını arzu etmekte herhalde aşırı bir talep anlamını taşımayacaktır, zira Türk okuru artık buna layıktır. ♦